

क्रांतीवीर लहुजी साळवे मातंग समाज
अभ्यास आयोगाने केलेल्या शिफारशी
लागू करणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक :-सीबीसी-१०/२००८/प्र.क्र.५२२/मावक.
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक :- ३१ डिसेंबर, २०११.

वाचा:-१)शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रिडा व विशेष सहाय्य
विभाग, क्र.सीबीसी १०/२००१/प्र.क्र.१४४/मावक-५,दि.०१.०८.२००३.
२)शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रिडा व विशेष सहाय्य
विभाग, क्र.सीबीसी १०/२००८/प्र.क्र.५२२/मावक-५,दि.१२.११.२००९.

प्रस्तावना :- शासनाच्या अनुसूचित जातीविषयक कल्याणकारी धोरणाचा मातंग समाजाच्या
व्यक्तींना योग्य प्रमाणात लाभ पोहोचण्यासाठी, त्यांचा सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक, सांस्कृतिक व
नैजकीय असा सर्वांगीण विकास होण्यासाठी त्या समाजातर्फे विविध स्तरावर मागणी करण्यात आली.
याबाबत विधीमंडळात झालेल्या चर्चेच्या अनुषंगाने मातंग समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी मातंग
आयोग दि.०१ ऑगस्ट, २००३ रोजी गठीत करण्यात आला. या आयोगाचे, "क्रांतीवीर लहुजी साळवे
मातंग समाज अभ्यास आयोग" असे नामकरण करण्यात आले.

१. आयोगाने मातंग जाती समूहाचा सर्वेक्षरित्या अभ्यास केल्यानंतर आयोगाचे उपाध्यक्ष
व सदस्य यांनी त्यांची स्वाक्षरी असलेला आयोगाचा अहवाल दिनांक ३१.०८.२००८ रोजी तर
आयोगाचे अध्यक्ष व सदस्य सचिव यांनी त्यांची स्वाक्षरी असलेला अहवाल दिनांक २०.०९.२००८
रोजी शासनस सादर केला. दोन्ही अहवालातील फरक असलेल्या शिफारशी अनुसूचित जाती
विभागी आयोगाकडे पाठविण्यात येवून त्यावर त्यांचे अभिप्राय घेण्यात आले. सदर अभिप्रायांसह
आयोगाच्या दोन्ही अहवालातील शिफारशी मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेसाठी सादर करण्यात आल्या.
याबाबत दिनांक २६ ऑगस्ट, २००९ रोजी मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत चर्चा होवून त्यात आयोगाने सादर
केलेल्या दोन्ही अहवालातील सर्व शिफारशींवर सखोल व सर्वेक्ष अभ्यास करण्यासाठी सर्व संबंधित
विभागांचे सचिव व संबंधित क्षेत्रातील तज्ञ सदस्य यांचा अभ्यास गट नियुक्त करून अभ्यासगटाने
अभिप्राय अहवालातील शिफारशींसह मंत्रीमंडळास फेरसादर करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. त्यास
अनुसरून दि.१२ नोव्हेंबर, २००९ च्या शासन निर्णयान्वये अभ्यासगटाची स्थापना करण्यात आली.

३. मातंग समाज अभ्यास आयोगाने एकूण ८२ शिफारशी केलेल्या आहेत. अभ्यास
गटाने सदर शिफारशींची सखोलपणे पडताळणी करून सादर केलेले अभिप्राय व याबाबत संबंधित
विभागांचे अभिप्राय यांस अनुसरून पुढील वर्गीकरणाप्रमाणे प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता :-

१) आयोगाने ज्या योजना कार्यान्वित करण्याबाबत शिफारस केलेली आहे, त्यापैकी २५ योजना सद्यःस्थितीत विविध विभागामार्फत कार्यान्वित आहेत.

२) नव्याने कार्यरत करावयाच्या योजनांबाबत धोरणात्मक निर्णय घेणे आवश्यक असलेल्या एकूण २९ शिफारशी आहेत.

३) वैयक्तिक लाभाच्या तसेच धोरणात्मक निर्णय घेणे आवश्यक असलेल्या आर्थिक भाराच्या एकूण १४ शिफारशी आहेत.

४) राज्यशासनाच्या अखत्यारित नसलेल्या तसेच मान्य करता येणे शक्य नसलेल्या १४ शिफारशी आहेत.

शासन निर्णय :-

क्रांतिवीर लहुजी साळवे मातंग समाज अभ्यास आयोगाने शासनास सादर केलेल्या एकूण ८२ शिफारशीस अनुसरून उपरोक्त प्रस्तावावर, खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहेत :-

१) आयोगाने सादर केलेल्या ८२ शिफारशीपैकी सोबतच्या परिशिष्ट "अ" प्रमाणे ६८ शिफारशी तत्वात मान्य करण्यात येत आहेत. आरक्षणविषयक शिफारशीसह उर्वरित १४ शिफारशी अमान्य करण्यात येत आहेत.

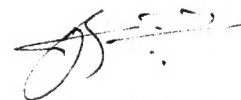
२) सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील शिफारशीवर संबंधित विभागाने / महामंडळाने योग्य ती कार्यवाही तात्काळ करावी.

३) सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील शिफारशीच्या अनुषंगाने ज्या योजना सध्या कार्यरत आहेत, त्या योजनासंदर्भात संबंधित विभागाने संशोधन करून मातंग समाजाच्या अधिक उन्नतीकरिता सुधारणा करणे शक्य असल्यास तशी कार्यवाही करावी.

४) सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील वैयक्तिक लाभाच्या तसेच धोरणात्मक निर्णय घेणे आवश्यक असलेल्या आर्थिक भारांच्या शिफारशीच्या अनुषंगाने संबंधित विभागाने / महामंडळाने योग्य ती कार्यवाही तात्काळ पूर्ण करावी.

सादर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०११२३१११६२३४२००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(शिरीष मोहोड)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति :-

मा. राज्यपाल यांचे सचिव,

मा. मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मा. उपमुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव

मा. मंत्री (सामाजिक न्याय व विजाभज) यांचे खाजगी सचिव

मा. राज्यमंत्री (सामाजिक न्याय व विजाभज) यांचे खाजगी सचिव

मा. विरोधी पक्ष नेते, विधान सभा, विधान भवन, मुंबई.

मा. विरोधी पक्ष नेते, विधान परिषद, विधान भवन, मुंबई.

कृषिवीर लहरी साठवे मातंग समाज अभ्यास आयोगाच्या तत्वात मान्य करण्यात आलेल्या शिफारशी

अ. क्र.	आयोगाच्या शिफारशीचा क्रमांक	आयोगाने केलेली शिफारस	संबंधित विभाग/महामंडळ
<p align="center">ज्या शिफारशीबाबत सद्यःस्थितीत मागासवर्गीय समूहाकरिता योजना कार्यान्वित आहेत त्या शिफारशी</p>			
१	३	<ul style="list-style-type: none"> मातंग जनसमूहातील लोकांना अग्रक्रमाने कमात जमीन धारणा कायदानुसार अतिरिक्त ठरलेली अथवा गाथरान व पडिक जमीन किमान २ हेक्टर किंवा बागायती जमीन १ हेक्टर पर्यंत एका कुटुंबास देण्यात यावी. तसेच दादासाहेब गायकवाड स्वाभिमान व सबळीकरण योजने अंतर्गत ५० टक्के लाभार्थी हिस्सा (कर्ज) ही रक्कम शासनाने स्वतः भरणा करावी. 	महसूल व विभाग
२	५	नवीन तंत्रज्ञानाचे शिक्षण मातंग शेतक-यांना देऊन शासनाने शंभर टक्के अनुदानावर बि-बियाणे खते, अवजारे, विहिरी, कुपनलिका इलेक्ट्रीक मोटर पंप व पार्हप लार्डन इत्यादी सुविधा मोफत पुरविण्यात याव्यात.	कृषि व पदुम विभाग
३	८	अनुसूचित जाती उपयोजने अंतर्गत मागास वर्गीयांकरिता असलेल्या सहकारी तत्वावरील सुत गिरणी या योजनेत मातंग समुदायाच्या संस्थांना प्राधान्याने मंजुरी द्यावी, तसेच कमी भाग भांडवलामध्ये उभे राहणारे लहान साखर कारखाने उभारण्यासाठी शासनाने या समाजातील लोकांना प्राधान्य द्यावे.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ

४	६	या समाजातील दारिद्र्याचे निमुळते करण्यासाठी विशेष कृती कार्यक्रम तयार करून तो राबविण्यात यावा. त्यासाठी दरवर्षी काही निधी राखून ठेवण्यात यावा.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
५	१०	मातंग समाजाच्या लेबर सोसायट्या स्थापन करून अशा सोसायट्यांना बांधकाम, वाहतूक, प्रकल्प उभारणी, रस्ते बांधणी, विद्युत पुरवठा, इ क्षेत्रातील कामाचे कंत्राट देण्यात यावे व त्यासाठी आरक्षण ठेवावे.	सार्वजनिक बांधकाम विभाग
६	११	सरकारी स्वस्त धान्य दुकान, रॉकेल, गॅस व पेट्रोल एजेंसी मातंग समुदायातील बेरोजगार तरुणांना विशेष प्राधान्य क्रमाने देण्यात यावे.	अन्न व नागरी पुरवठा विभाग
७	१२	मातंग समाजातील महिला बचतगट स्थापन करण्यासाठी विशेष प्रोत्साहन देण्यात येऊन वस्तुंच्या विक्रीस बाजारपेठा उपलब्ध करून द्याव्यात व त्यांचे जिल्हास्तरीय फेडरेशन स्थापन करावे.	महिला व बाल विकास विभाग
८	१३	महानगरपालिका / नगरपालिका व ग्राम पंचायत क्षेत्रात मातंग तरुणांना / महिलांना व्यवसायासाठी शासकीय गाळे उपलब्ध करून द्यावेत तसेच शासनामार्फत या समुदायाच्या विकासासाठी १५ टक्के रक्कम पूर्णतः या समाजाकरिता खर्च करण्यात यावा.	नगर विकास विभाग व ग्राम विकास विभाग
९	२०	राज्यातील या समाजजुष्ट लया बलुतेदार संस्था कार्यरत आहेत त्यांचा आढावा घेऊन त्यांना विशेष घटक योजने अंतर्गत लाभ देण्यात यावा.	सामाजिक न्याय विभाग
१०	३२	अनुसूचित जातीच्या लोकांना अंशतः अनुदान व अंशतः कर्ज रुपान जी घरकुल योजना दिली जाते त्याऐवजी किमान प्रत्येकी दीड लाख रुपये किंमतीची घरे हडको, म्हाडा आणि सिडको यासारख्या नामांकित प्राधिकरणामार्फत बांधून त्याचे मातंग लाभधारकांना वाटप करावे.	सामाजिक न्याय विभाग

११	३४	मातंग वरसीत सार्वजनिक पक्के रस्ते, पिण्याच्या पाण्याची सोय, वीज पुरवठा, ड्रेनजची व्यवस्था, समाजमंदिर, वाचनालय आणि स्वतंत्र बालवाड्या इत्यादी सांघी शासनाने पुरवाव्यात	सामाजिक न्याय विभाग
१२	३५	शहरी विभागात झोपडपट्टीत रहाणाऱ्या मातंगाची धरे बेकायदेशीर बांधली गेली असतील तर त्याची धरे नगरपालिका/महानगरपालिका मार्फत नियमित करून सर्व सुविधा पुरविण्यात याव्यात.	नगर विकास विभाग
१३	३६	खेडेगावात मातंगाराठी स्वतंत्र समशानभूमिची सोय-सुविधा करण्यात यावी.	महसूल व वन विभाग
१४	३८	इंग्रजी माध्यमातून शिक्षण घेण्यासाठी मातंग जातीतील विद्यार्थ्यांसाठी जिल्हा व तालुका स्तरावर विद्यानिकेतन (public school) ची स्थापना करण्यात यावी. त्यावरील होणारा खर्च शासनाने करावा.	सामाजिक न्याय विभाग
१५	३९	वैद्यकीय, अभियांत्रिकी, माहिती व तंत्रज्ञान इत्यादी व्यावसायिक अभ्यासक्रमासाठी मातंग समुदायातील विद्यार्थ्यांसाठी जिल्हास्तरावर स्वतंत्र शासकीय वसतिगृह स्थापन करून त्याचे शैक्षणिक व इतर शुल्क शासनाने अदा करावेत.	सामाजिक न्याय विभाग
१६	४६	विशेष घटक योजनेचा निधी इतरत्र वळविण्यात येऊ नये. या योजनेमधून मातंगांना जास्तीत जास्त लाभ देण्यात यावा.	सामाजिक न्याय विभाग
१७	४९	मातंग जनसमुहातील पदवितेर शिक्षण प्राप्त कला, विज्ञान व सामाजिक न्याय विभाग	

		वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना एम. फील. व पी. एच. डी. करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना राज्य शासनाची दरमहा १०,००० रुपये शिष्यवृत्ती सुरु करण्यात यावी.	
१८	५३	तमाशाच्या क्षेत्रातील विस्थापित मातंग कलावंतांना त्यांच्या व्यवसायाच्या पुर्नउभारणीसाठी लागणारे अनुदान देण्यात यावे.	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग
१९	५८	सनईवादक, ढोलकी वादक, हलमी वादक, मातंग कलाकारांना शासनाच्या सांस्कृतिक /सामाजिक न्याय विभागामार्फत प्रोत्साहन देण्यासाठी पुरस्कार देऊन त्यांना दरमहा मानधन देण्यात यावे.	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग
२०	६२	अनुसूचित जातीच्या आरक्षित जागेवर जातीची खोटी प्रमाणपत्रे प्राप्त करून निवडणूक लढविणाऱ्यांची प्रत्यक्ष शहानिशा करूनच त्यांना निवडणुकीमध्ये आरक्षित जागेवर उभे राहण्याची परवानगी द्यावी.	सामाजिक न्याय विभाग
२१	६८	पोलिस पाटील, ग्रामसेवक व तलाठीपदी जास्तीत जास्त मातंग समुदायातील व्यक्तीची नियुक्ती करण्यात यावी.	गृह विभाग, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग व महसूल व वन विभाग
२२	७०	मातंग समाजातील अत्याचार पिडीत कुटुंब जर भितीमुळे इतरत्र स्थलांतर होत असल्यास अशा प्रकरणी त्यांचे इतरत्र पुनर्वसन करून त्याची मुळ गावी असलेली रथावर मालमत्ता राज्यशासनाने बाजारभावाने खरेदी करून त्याला मोबदला द्यावा.	सामाजिक न्याय विभाग व महसूल व वन विभाग
२३	७७	मातंग समुदायातील विस्थापित कलावंतांचे पुनर्वसन करण्यासाठी शासनाने विशेष आर्थिक सहाय्य द्यावे.	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग
२४	८१	मातंग समुदायातील माता व बालके यांच्या आरोग्याची काळजी	महिला व बाल विकास विभाग

		<p>घेण्याकरिता प्रत्येक आरोग्य केंद्राकडून आरोग्य तपासणी करून त्यांना योग्य तो सकस आहार व औषधोपचार याची सुविधा आरोग्य खात्यामार्फत व सामाजिक न्याय विभागामार्फत करण्याची व्यवस्था करावी.</p>	
२५	८२	<p>मातंग समाजातील साहित्यिकांना महाराष्ट्र शासनाच्या साहित्य मंडळ/साहित्य व वाङ्मयीन समित्या यावर नियुक्त करावे.</p>	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन

नव्याने कार्यरत करावयाच्या योजनासंदर्भातील शिफारशी

२६	१४	<p>शासकीय / निमशासकीय कार्यालये व एस. टी. स्टँड या ठिकाणची वाहनतळे, उपहार गृहे, एस. टी. डी. बूथ झेरॉक्स मशिन व संगणक टंकलेखन दुकानासाठी जागा आणि वृत्तपत्र विक्री स्टॉल बेरोजगार मातंग तरुणांना भाडे तत्वावर अग्रक्रमाने देण्यात यावीत व आधारभूत केंद्रांमध्ये या समाजाकरिता ५ टक्के आरक्षण ठेवावे.</p>	सामान्य प्रशासन, गृह विभाग व नगर विकास
२७	१५	<p>बेरोजगार मातंग तरुणांच्या सहकारी संस्थांना शासकीय व निमशासकीय कार्यालये, राष्ट्रीयकृत बँका व इतर महामंडळातील आऊटसोर्सिंगची कामे अग्रक्रमाने देण्यात यावीत.</p>	सव मंत्रालयीन विभाग
२८	१६	<p>महाराष्ट्र शासनाने या महामंडळाच्या मागणी पत्रकानुसार भांडवल व अंशदान रक्कम वाढवावी की जे इतर महामंडळापेक्षा कमी देण्यात येते.</p>	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभ साठे महामंडळ
२९	१९	<p>सध्याच्या आधुनिक युगात मॉल्स सारख्या स्पर्धेत</p>	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभ

		टिकाण्याकरिता मातंगानी तयार केलेल्या उत्पादक वस्तुंना सबसिडी देण्यात यावी व ते मॉल्समध्ये विक्रीसाठी ठेवण्यात यावेत.	साठे महामंडळ
३०	२४	महामंडळात मध्यस्थांची भूमिका कर्ज प्रकरणे हाताळण्यात वाढलेली आहे. त्यामुळे महामंडळाची जिल्हा कार्यालये, प्रादेशिक कार्यालयातील त्याचा हस्तक्षेप कमालीचा दिसून येतो. तो हस्तक्षेप टाळून व लाभार्थीची पिळवणूक थांबवण्याच्या दृष्टिने थेट महामंडळाने असजग, अज्ञानी व गरीब लाभार्थींना मदतीची गरज असते ती पूर्ण करण्याच्या संदर्भातून सामाजिक कार्यकर्ता (Social worker) ची नियुक्ती करण्यात यावी. एम.एस. डब्ल्यु ही पदवी प्राप्त उमेदवारांना या पदी नेमण्यात यावेत व त्यांना योग्य ती वेतनश्रेणी द्यावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
३१	२५	महामंडळाने मातंग समाजातील तरुणांची घेतलेले कर्ज फेडण्याकरिता मानसिकता तयार करावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
३२	२७	या महामंडळवर मांग- गारुडी / गारोडी या समाजाचा एक प्रतिनिधी संचालक म्हणून नेमणूक करण्यात यावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
३३	२८	महामंडळाचे प्रशासन कार्यक्षम करण्याच्यादृष्टिने सध्या अस्तित्वात असलेली मंजूर पदे व वाढते काम (Work Load) याचा आढावा घेऊन नवीन पद संख्या मंजूर करावी. अशा सर्व कर्मचा-यांना शासकीय	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ

		कर्मचा-याप्रमाणे वेतनश्रेणी व आवश्यक प्रशिक्षण व इतर सुविधा देण्यात याव्यात.	
३४	३३	ज्या मातंग लोकांना घरासाठी स्वतःची जागा नसेल अशांना इतरत्र जागा विकत घेऊन त्यावर घरबांधणीसाठी किमान रुपये दोन लाख अर्थसहाय्य अनुदान रुपाने देण्यात यावे.	सामाजिक न्याय विभाग
३५	४०	सध्या राज्यातील सर्व शासकीय वसतीगृहात मातंग व मेहतरासाठी जे आरक्षण देण्यात येते त्यात वाढ करण्यात यावी.	सामाजिक न्याय विभाग
३६	४१	मातंग समुदायातील विद्यार्थ्यांचे गळतीचे प्रमाण रोखण्यासाठी विद्यार्थ्यांना/ पालकांना प्रोत्साहनपर आर्थिक सहाय्य करावे व गळतीचे प्रमाण कमी करण्यासाठी विशेष लक्ष देऊन विशेष यंत्रणा उभारावी.	सामाजिक न्याय विभाग
३७	४४	प्रौढ शिक्षणामध्ये या समाजाचा कमी सहभाग दिसून येतो. म्हणून यशवतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठामार्फत या समाजातील दुर्बल घटकांना लाभ मिळावा म्हणून स्वतंत्र दालन स्थापन करावे व त्यावरील खर्च अनुसूचित जाती उपयोजनेमधून खर्चो टाकावा.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
३८	४५	माहिती तंत्रज्ञानाचे मध्यवर्ती केंद्र स्थापन करून त्यास अण्णाभाऊ साठेचे नाव द्यावे.	सा.प्र.वि. (माहिती तंत्रज्ञान)
३९	५०	मातंग समुदायात शिक्षणाचा प्रसार	शालेय शिक्षण विभाग

		करण्यासाठी खास यंत्रणेमार्फत अथवा सेवामागी संस्थेमार्फत मोहीम लागू करावी व त्यावरील खर्च शासनाने उचलावा.	
४०	५२	राज्यातील विद्यापीठांमध्ये साहित्यसम्राट अण्णाभाऊ साठे व क्रांतीवीर लहुजी साळवे अभ्यासन केंद्र सुरू करावे व मातंग समुदायातील संशोधन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना विशेष विद्यावेतन देण्यात यावे.	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग
४१	५४	अण्णाभाऊ साठे यांना "लोकशाहीर" "साहित्यरत्न" अशा नावाने संबोधित करण्यापेक्षा त्यांना "साहित्य सम्राट अण्णाभाऊ साठे" अशा नावांने संबोधित करण्यात यावे.	सा.प्र.वि.
४२	५६	मातंग समुदायात अनेक अंधश्रद्धा अस्तित्वात आहेत ज्यात ग्रहण मागणे, मुरळी अथवा देवदासी सोडणे इत्यादी प्रथा अस्तित्वात आहेत त्याचे पूर्णतः निर्मूलन करण्यासाठी त्यावर बंदी घालण्यात यावी.	सामाजिक न्याय विभाग
४३	५७	बळजबरीने वाजंत्रीची कामे करावयास लावणाऱ्या उच्च वर्णायावर कायदेशीर कार्यवाही करण्यात यावी. वाजंत्री कलेच्या पुनर्जीवासाठी शासनाने वाजंत्री गटाला किमान दोन लाखांचे अनुदान द्यावे	गृह विभाग, सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग
४४	५९	कनात/लोकनाट्यांचे साहित्य, कलापथक अशा	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ

		<p>साधनांसाठी कलावंतांना ३ टक्के व्याजदराने कर्ज महामंडळामार्फत उपलब्ध करून द्यावे.</p>	
४५	६०	<p>अनेक प्रकारच्या अंधश्रद्धा बंद करण्यात सेवाभावी संस्थामार्फत मेळावे, प्रचार, दौरे आयोजित करून मातंग समुदायात सजगता निर्माण करावी. त्यावर होणारा खर्च शासनाने उचलावा.</p>	सामाजिक न्याय विभाग
४६	६५	<p>काही राजकीय पुढारी या कायद्याची अंमलबजावणी काही प्रकरणात होऊ नये यासाठी पोलिस यंत्रणा, इतर संबंधित यंत्रणा व फ्रिर्वादी यांच्यावर दबाव आणत असतात अशी प्रकरणे मुख्यमंत्र्यांच्या नियंत्रण कक्षेखाली आणण्याची सोय करावी.</p>	सा.प्र.वि. व गृह विभाग
४७	६६	<p>अत्याचाराची प्रकरणे घट्ट नयेत म्हणून सर्व समाजाचा पाठिंबा प्राप्त करण्यासाठी व लोकांचे हृदय परिवर्तन करण्याच्या भूमिकेचा पाठपुरावा करण्यासाठी 'उच्च जातीमध्ये उच्च जातीच्या पुढाऱ्यांनी जनजागरण करावे.</p>	सामाजिक न्याय विभाग
४८	६७	<p>राज्यस्तरीय/जिल्हास्तरीय दक्षता समितीमध्ये अशासकीय सदस्य म्हणून मातंग समुदायातील व्यक्तींची नियुक्ती करावी.</p>	सामाजिक न्याय विभाग
४९	६९	<p>अत्याचार झाला तरी हा समाज गुन्हा दाखल करीत नाही. राजकारण, समाजकारण, अर्थकारण या उलाढालीत दोन गट असतात. त्यातील एक गट पराभूत</p>	सामाजिक न्याय विभाग

		<p>झाला की तो दर्लत माणसाला हाताशी धरुन अर्द्रोसटी अँकटचे कोलीत हाती धरतो, असे होऊ नये म्हणून त्याची त्याला जाणीव करुन द्यावी व त्या दृष्टीने जनजागरण करावे.</p>	
५०	७३	<p>क्रांतीवीर लहुजी साळवे व ब्रिटीशांच्या विरोधात लढणाऱ्या मातंग योद्ध्यांचा अभ्यास करण्यासाठी राज्यस्तरीय संशोधन समिती ज्यावर तज्ञ अभ्यासक नेमावेत.</p>	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग
५१	७४	<p>राज्य शासनाने अण्णाभाऊ साठे यांचे निवडक साहित्य जरी प्रकाशित केले असले तरी अण्णाभाऊ साठेचे समग्र साहित्य प्रकाशित करण्यात यावे.</p>	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग
५२	७६	<p>सामाजिक न्याय विभागामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या मुर्तीच्या शासकीय वसतिगृहास मुक्ता साळवे यांचे नाव देण्यात यावे.</p>	सामाजिक न्याय विभाग
५३	७८	<p>बाळंतपण करताना दायीची भूमिका बजाविणाऱ्या मातंग समुदायातील महिलांना आरोग्य विभागात किंवा अंगणवाडी सेविका या पदावर सामावून घेण्याबाबत प्राधान्य द्यावे किंवा त्यांना या पदाच्या समकक्ष प्रतिमाह मानधन देण्यात यावे. तसेच त्यांना प्रमाणपत्र देण्यात यावे.</p>	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
५४	८०	<p>क्रांतीवीर लहुजी साळवे अभ्यास आयोग पुढील दर दहा वर्षांनी स्थापन करुन मातंग समुदायाच्या विकासाच्या मोजमापातून वस्तुनिष्ठ</p>	सामाजिक न्याय विभाग

अभ्यास करावा व कोणत्या क्षेत्रात हा समाज मागे पडला आहे त्यावर योग्य त्या उपाययोजना कराव्यात.

अर्थिक भार असलेल्या वैयक्तिक लाभाच्या योजना तसेच धोरणात्मक निर्णयास्तव

शासन मान्यतेकरिता सादर केलेल्या शिफारशी

अ. क्र.	आयोगाच्या शिफारशीचा क्रमांक	आयोगाने केलेली शिफारस	
५५	४	ज्या लोकांकडे हड्डोळी किंवा निकुष्ट दर्जाची जमीन आहे अशा जमिनीवर चारा उत्पादन करून अशा कुटुंबाना प्रत्येकी दहा म्हशींचा संच देण्याबाबत योजना तयार करावी.	कृषि व पदुम विभाग
५६	६	मातंग कुटुंबाना कुक्कुट पालन, मत्स्य व्यवसाय, दुग्ध व्यवसाय, शेळी मेंढी पालन, फलोत्पादन, वनशेती, रेशीम उद्योग यासारख्या कृषी आधारित उद्योगांना विशेष अनुदान योजना सुरु करण्यात याव्यात.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
५७	७	कृषी उत्पादनावर आधारीत तेलघाणे, दाळीमल, पोहामल, पत्रावळी व्यवसाय, तेंदूपते व्यवसाय, फळ प्रक्रिया उद्योग इत्यादी अनुसूचित जाती उपयोजना अंतर्गत शासनाने मातंग कुटुंबाना जास्तीत जास्त अनुदान देऊन उद्योग निर्मितीची व नव्या व्यवसायाची संधी उपलब्ध करून द्यावात.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
५८	१७	एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली यांची अधिकृत कोषवाहिनी म्हणून लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळास	सामाजिक न्याय विभाग व

		१९९३-९४ मध्ये मान्यता मिळाली असल्याने पतपुरवठा, अमुरात रक्कम व बीज भांडवल योजनेद्वारे खर्चाकरता पुरवठा अधिकारधिक करावा. शिवाय वसुली अभावी किंवा अन्य कारणास्तव जर पतपुरवठा खंडित केला गेला असेल तर खंडझर्मात रक्कम महाराष्ट्र शासनाने एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली चाँख्याकडे वर्ग करून पतपुरवठा पूर्ववत सुरू करावा.	लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
५९	३८	मातंग जाल समुदायाचा परंपरागत द्यायपात व दोरखंड व्यवसायासाठी लाभार्थी दारिद्र्य रेषेखालील असण्याची अट शिथील करण्यात येऊन दोन लाखाचे अनुदान द्यावे	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
६०	२१	बीज भांडवल योजनेतर्गत देण्यात येणारी कर्ज मर्यादा ७ लाखांपर्यंत वाढवावी व त्यातील महामंडळाचे ४५ टक्के हिस्सा अनुदानासह उचलावा व लाभार्थी हिस्सा ५ टक्के असावा व ५० टक्के कर्ज बँकानी मंजुरी करावे.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
६१	२२	प्रकल्प अहवालाची रक्कम अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळाने भरणा करावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
६२	२३	श्वेत कर्ज योजनेची प्रकल्प मर्यादा रु. ५०,०००/- पर्यंत करण्यात यावी. त्यापैकी ५ टक्के हिस्सा लाभार्थीने उचलावा त्यातील ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त २५,००० रुपये जी रक्कम कमी असेल ती अनुदान म्हणून देऊन उर्वरित रक्कम दरसाल दर शेकडा ३ टक्के दराने कर्ज म्हणून द्यावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ

६३	३९	बदलल्या उद्देशाकरण व शुभानुकारणाच्या प्रक्रियेत तरुणांना व्यावसायिक शिक्षण घेण्यासाठी राष्ट्रीयकृत व इतर वैका पतपुरवठा देत असल्या तरी अनेक जायक अटीची पूर्तता मातंग समुदायातील तरुणांना पूर्ण करता येत नाही म्हणून महामंडळाने या कामी पुढाकार घेऊन संबंधितांना शैक्षणिक कर्ज देण्यात सहकार्य करावे.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
६४	३०	६ महिने किंवा वर्षाच्या कालवधीचे माहिती तंत्रज्ञानातील पदविका किंवा क्रश कोर्सेस अभ्यासक्रमाकरिता महामंडळाने फी धेट कर्ज रुपाने लाभधारक तरुण विद्यार्थ्यांस द्यावी.	सामाजिक न्याय विभाग व लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे महामंडळ
६५	४७	मातंग समुदायात शिक्षणाचा प्रसार करण्यासाठी खास यंत्रणेमार्फत अथवा सेवाभावी संस्था मार्फत मोहीम लागू करावी व त्यावरील खर्च शासनाने उचलावा.	शालेय शिक्षण आणि उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
६६	५१	मातंग समुदायातील उमेदवाराकरिता स्पर्धात्मक परीक्षेसाठी विभागीय पातळीवर सहा स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र सुरु करावे व त्यांची निवास व भोजन याची व्यवस्था शासनाच्या वतीने करावी.	सामाजिक न्याय विभाग
६७	६१	सेंद्र, जिल्हा औरंगाबाद येथील मांगीर बाबा देवस्थान विशेष पर्यटन स्थळ म्हणून विकसित करावे व त्या ठिकाणी असलेल्या अंधश्रद्धेवर प्रतिबंध करावा.	सांस्कृतिक कार्य व पर्यटन विभाग

६८	७२	<p>सर्वाहल्यरत्न अणुगणुगु सलठे यलंयु नलवलने मुंढुई येथे रलषुडुीय सुसरक उधे करुन तुयलत संशुोधन व जलनलरुन यलंयु अदुवलत सेयी सुवलधुल उपललब्ध करुन दुललुतलत.</p>	सल.प्र.वल.
----	----	--	------------